

**Електронна бібліотека
видань історичного факультету
Харківського університету**

Бердута М. З. Брестський мир у радянській історіографії (1956 – 1968 рр.) // Вісник Харківського університету. – 1971. – № 62: Історія. – Вип. 5. – Харків: Видавництво ордена Трудового Червоного Прапора державного університету імені О. М. Горького, 1971. – С. 10 – 18.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт історичного факультету.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61077, Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
історичний факультет. **E-mail:** istfac@univer.kharkov.ua

©Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна; історичний факультет

©Автор статті

©Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництво

©Ідея та створення електронної бібліотеки – А. М. Домановський; А. О. Баскакова

роботі, вміння в найвідповідальніший момент прийняти єдино правильне рішення, послідовно впроваджувати в життя принцип колегіального керівництва.

Нові ленінські матеріали показують, як Радянська РСР у взаєминах з капіталістичними країнами неухильно додержувалась ленінського принципу мирного співіснування держав з різним політичним ладом. Нові ленінські матеріали перекликло свідчать про те, як цей принцип застосовувався партією при розв'язанні конкретних завдань соціалістичного будівництва і в першу чергу питань взаємовигідного економічного співробітництва з капіталістичними країнами.

БРЕСТСЬКИЙ МИР У РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІ (1956—1968 рр.)

М. З. Бердута

З перемогою Великої Жовтневої соціалістичної революції починається формування і становлення молодого радянського дипломатичного корпусу. Одним з перших зовнішньополітичних актів Радянського уряду було підписання Брестського миру. «Брестський мир говорив В. І. Ленін, — знаменний тим, що вперше у масштабі гігантськи-великому, серед труднощів неосяжних ми зуміли використати суперечності між імперіалістами так, що виграв перемогу кінцем соціалізм»¹.

Проблема Брестського миру в історичній літературі здобула широке висвітлення. Вже у 20-і роки виходять перші праці, в яких розглядаються певні питання зовнішньої політики Радянської держави і внутріпартійної боротьби в період Брестського миру². Ці роботи мали здебільшого популярний, описовий характер. В них майже не використовувалися першоджерела історичні документи. Зовсім не було праць, які б розкривали політику імперіалістів США, Франції, Англії щодо Брестського миру.

Подальше вивчення даної проблеми знайшло своє відображення в роботах 30-х — початку 50-х років. У цей період виходить ряд монографій і статей, в яких робиться спроба висвітлити політику іноземних держав, боротьбу Радянської

¹ В. І. Ленін. Твори, т. 31, стор. 394.

² И. Майский. Внешняя политика РСФСР 1917—1922 гг. М., 1927; М. Н. Покровский. Октябрьская революция и Антанта (выход России из войны) — «Пролетарская революция», 1927, № 10; В. Владимиров. Левые эсеры 1917—1918 гг. — «Пролетарская революция», 1927, № 4; А. Ильин-Женевский. Брестский мир и партия. — «Красная летопись», 1928, № 1(25) та ін.

ду за збереження і зміцнення Радянської влади, питання внутріпартійної боротьби¹.

Але автори їх не розкривали з належною глибиною об'єктивних труднощів нового політичного курсу партії. Одне з основних питань — внутріпартійна боротьба в період Бреста — світлювалося однобічно, суб'єктивно без достатнього аналізу соціальних коренів і політичної суті «лівокомуністичного» курсу в партії.

Виключно благотворний вплив на дослідження проблеми Брестського миру мав XX з'їзд КПРС, який визначив місце ролі історичної науки на сучасному етапі. Саме після XX з'їзду партії почалося видання Повного зібрання творів В. І. Леніна в 5 томах, де є чимало важливих документів, які відносяться до періоду Бреста. Значним досягненням історіографії останніх років є створення великої кількості монографічних досліджень, присвячених боротьбі Радянської держави за демократичний мир².

Жодної спеціальної роботи, де б давалась докладна історіографія проблеми Брестського миру, ще не з'явилося. Дуже колючий історіографічний огляд цієї проблеми подано у вступі до монографій О. О. Чубар'яна та Г. Л. Нікольникової³, а також у ряді історіографічних досліджень загального характеру, присвячених історії Жовтня⁴.

Розміри даної статті не дають змоги охопити всі проблеми Брестського миру в сучасній історіографії, тому в ній робиться спроба дослідити лише деякі з них, а саме: вивчення питань, що відбивають хід мирних переговорів, питання внутріпартійної боротьби в період Бреста, боротьбу навколо Брестського миру на міжнародній арені.

¹ Ф. Миллер. Брестский мир и Антанта. — «Историк—марксист», 1933, № 9; М. Лурье. Из истории борьбы с «левыми коммунистами». — «Красная летопись», 1934, № 2; В. Сорин. Ленин в период Брестского мира. М., 1940; И. Минц. Борьба за упрочение Советской власти. — Брестский мир. М., 1940 та ін.

² Я. Т. Темкин. Большевики в борьбе за демократический мир (1917—1918 гг.). М., 1957; М. Неелов. Борьба большевиков за мир (октябрь 1917—март 1918 гг.). Омск, 1958; С. М. Майоров. Борьба Советской России за выход из империалистической войны. М., 1959; А. О. Чубар'ян. Брестский мир. М., 1964; В. Д. Ознобишин. От Бреста до Парижа. М., 1966; Г. Л. Никольников. Победа ленинской стратегии и тактики по вопросам войны, мира и революции. К., 1966; Выдающаяся стратегия ленинской стратегии и тактики (Брестский мир от заключения до разгрома). М., 1968 та ін.

³ Див. Названі роботи. О. О. Чубар'яна та Г. Л. Нікольникової. Советская историческая наука от XX к XXII съезду КПСС (История и Сборник статей). М., 1962; Очерки по историографии советского общества. М., 1965; Очерки истории исторической науки в СССР, т. IV. М., 1966; Городецкий. Некоторые черты современной советской историографии Октябрьской революции. — «История СССР», 1967, № 5; Г. Д. Александров. Октябрьская революция и историческая наука в России (1917—1967 гг.). М., 1968 та ін.

Великий вплив на подальше вивчення Брестського миру ли публікація і перевидання документів і матеріалів, які світлюють перші роки існування Радянської держави.

У 1957 р. вийшов збірник «Переписка Секретариата РСДРП(б) с местными партийными организациями», що охоплює період з березня 1917 по лютий 1918 років¹.

Значний інтерес для дослідження Брестського миру має кож перший том документів зовнішньої політики СРСР, стосуються часу від 7 листопада 1917 р. до 31 грудня 1918. Він дає повне уявлення про становлення зовнішньої політики Радянської держави, про її суть, основні етапи і найважливіші акти.

Цінними джерелами, що свідчать про мудрість ЦК партії, готовність піти на розумні компроміси з імперіалістами, і зібрати сили і врятувати революційні завоювання, є перевидання «Протоколов Центрального Комітета РСДРП(б)» та статистико-графічний звіт сьомого екстреного з'їзду РКП(б)³.

Останнім часом вийшов також ряд інших збірок документів і матеріалів, присвячених Великій Жовтневій соціалістичній революції⁴.

Значний науковий інтерес має мемуарна література⁵. Спогади державних діячів, дипломатів, старих більшовиків розкривають становище в період боротьби за Брестський мир. Та й, зрештою, названі публікації і перевидання та інші джерела історії Жовтня дають широкі можливості для всебічного висвітлення багатогранної діяльності Комуністичної партії в перші роки Бреста.

Цінний матеріал про історію Жовтня і боротьбу за Брестський мир містять роботи загального характеру⁶.

За останні дванадцять років опубліковано кілька праць, досліджуються різні сторони міжнародних відносин і зовнішньої політики Радянської держави в цей період.

¹ Переписка Секретариата ЦК РСДРП(б) с местными партийными организациями, ч. I—II. М., 1957.

² Документы внешней политики СССР, т. I, М., 1957.

³ Протоколы Центрального Комитета РСДРП(б). Август 1917—Февраль 1918. М., 1958; Седьмой экстренный съезд РКП(б). Март 1918. Стенографический отчет. М., 1962.

⁴ Великая Октябрьская социалистическая революция (документы и материалы, т. I—10, М., 1957—1965; Из истории гражданской войны в СССР, т. I, М., 1960; Партия в период иностранной интервенции. М., 1962; Гражданская война на Украине, т. I, К., 1967 та ін.

⁵ М. Д. Бонч—Бруевич. Вся власть Советам. М., 1957; За власть Советов. Сборник воспоминаний бывших подпольщиков и партизан. К., 1958; П. Ходченко. Испытание зрелости. К., 1958; Этапы большого пути. Воспоминания о гражданской войне, М., 1962 та ін.

⁶ История гражданской войны в СССР, т. III, М., 1957; Победа Великой Октябрьской социалистической революции. М., 1957; Очерки истории Великой Октябрьской социалистической революции. М., 1959; История КПСС, т. III, кн. I, М., 1967 та ін.

її політики Радянської держави на початку її існування¹. В часній історіографічній науці значне місце посідають монографії, присвячені Брестському миру.

У 1957 р. вийшла книга Я. Т. Тьомкіна². І хоч вона має в основному науково-популярний характер, окремі питання теми, особливо тактика більшовиків в боротьбі за Брестський мир, викладені в ній досить докладно. Автор показує значення декрету про мир, ленінську програму миру в дії, її вплив на міжнародний пролетаріат, характеризує становище в партії під час написання миру. Але, висвітлюючи боротьбу В. І. Леніна з «літими комуністами» і Троцьким, автор не акцентує уваги на гонимій небезпеці на шляху до миру — позиції «лівих комуністів». Інколи в роботі даються посилання на фонди архівів, хоч зазначені документи вже опубліковані у різних збірниках.

У 1958 р. вийшла невелика робота М. М. Неєлова, де на основі документів показана боротьба Комуністичної партії, В. І. Леніна за вихід Росії з імперіалістичної війни і збереження мирного перепочинку³. Автор говорить про братання солдатів як могутній засіб боротьби за мир. Проте питання внутріпартійної боротьби не дістали широкого відображення. У книжці знайшла повного висвітлення зовнішня політика Радянської держави в період Бреста.

Більш докладно ці питання розглядає С. М. Майоров⁴. Його робота (вперше в історичній літературі) цілком присвячена боротьбі Радянської держави за Брестський мир. Старанне вивчення документів, у тому числі й архівних, дозволило автору відтворити загальну картину боротьби партії більшовиків на чолі з В. І. Леніним за вихід із імперіалістичної війни. Автор показує ставлення народних мас до декрету про мир, докладно висвітлює хід Брест-литовських переговорів. Значне місце у книжці відводиться діяльності Петроградської більшовицької організації, показу впливу більшовиків на солдатські маси, характеру замахів ворожих планів імперіалістів США, Англії і Франції, обумовлених на зрив Брестського миру. Розглядаючи міжнародне значення виходу Радянської держави з імперіалістичної війни і говорячи про перемогу ленінської політики миру, С. М. Майоров наголошує на зародженні нових принципів міжнародних відносин.

¹ Советская Россия и капиталистический мир в 1917 — 1923 гг., М., 1957; История международных отношений и внешней политики СССР, т. I, 1917 — 1923 гг., М., 1961; М. Э. Айрапетян, Г. А. Деборин. Этапы внешней политики СССР, М., 1961; История дипломатии, т. III, М., 1965; История внешней политики СССР; т. I (1917 — 1945 гг.), М., 1966 та ін.

² Я. Т. Темкин. Большевики в борьбе за демократический мир (1914 — 1917 гг.), М., 1957.

³ М. М. Неєлов. Борьба большевиков за мир (октябрь 1917 — март 1918 гг.) Омск, 1958.

⁴ С. М. Майоров. Борьба Советской России за выход из империалистической войны, М., 1959.

Отже, монографія являє собою дослідження основних проблем періоду Бреста. Але, на наш погляд, в ній ще недоско-ньо викриті дії імперіалістичних урядів, які перетворили свої посольства і дипломатичні місії в Росії у штаб-квартири шпionажу і диверсій, питання внутріпартійної боротьби і ролі на місцях також висвітлені недостатньо.

Про період становлення і формування Радянської зовнішньої політики, боротьбу більшовицької партії за вихід із імперіалістичної війни написана також робота О. О. Чубар'яна. Щоб всебічно розглянути внутріполітичні і міжнародні аспекти Брестського миру, автор посилається на ряд цінних, раніше не використаних джерел, а також матеріали судового процесу членом французької військової місії в Росії Ж. Саду. Це що відбувся у Франції 1924—1925 рр., які допомагають зрозуміти в деякій мірі антирадянську політику Франції. У роботі по-надто показано ставлення внутрішньої контрреволюції, пра-чих кіл США і країн Антанти до декрету про мир, допо-імперіалістичних держав контрреволюційним силам країни і номічні труднощі Радянської республіки в період Бреста. Ве-увага приділяється внутріпартійній боротьбі, викриттю («лі-комуністів» і Троцького, які розгортали широку пропаганду розрив Брестських переговорів.

Розділ монографії, присвячений боротьбі за мир на міс-містить цікавий фактичний матеріал. На прикладі ряду гу-ній показано, як напередодні сьомого з'їзду РКП(б) більш-партійних організацій підтримала курс В. І. Леніна на не-не укладення Брестського миру.

Значний інтерес становить монографія Г. Л. Ніколь-ва². В ній використані твори В. І. Леніна, велика кількість документальних джерел, мемуарна література. Все це дало рові змогу висвітлити велике коло питань. Г. Л. Ніколь-показує всю складність міжнародних і внутрішніх обставин ли не тільки рядові комуністи, а й деякі керівні працівники наприклад Ф. Е. Дзержинський, С. В. Косіор, В. В. Куйби-та інші не змогли відразу зрозуміти необхідність підписати Брестського миру.

У цій роботі ґрунтовніше, ніж у попередніх, висвітлена рипартійна боротьба не тільки в центрі, а й на місцях. Автор показує становище на Україні, де боротьба за мир проходила в дуже складних обставинах, розкриває зрадницьку політику буржуазно-націоналістичної Центральної ради, її злочинні зв'язки.

Останнім часом вийшло кілька робіт, в яких аналізується зовнішньополітична діяльність Радянської республіки а

¹ А. О. Чубар'ян. Брестский мир. М., 1964.

² Г. Л. Нікольников. Победа ленинской стратегии и тактики в вопросе войны, мира и революции. К., 1966.

лювання Брестського миру. Цій проблемі присвячена книга А. Ахтамзяна, що з'явилася в 1963 році¹. В ній на велико-архівному матеріалі по-новому розкриваються деякі сторони дипломатичних відносин Радянської республіки з Німеччиною після укладення Брестського миру. Монографія відбиває розвиток революційного руху в Німеччині і його вплив на зовнішньополітичний курс правлячих кіл. Автор звертає увагу на вступлення СДПН до обговорення Брестського договору, яка відбулась при голосуванні і цим самим, як відзначив автор, «визначувала анексіоністський мир». Розрив німецьким урядом дипломатичних відносин з Радянською Росією восени 1918 р. А. А. Ахтамзян характеризує як підсумок антирадянської політики німецького імперіалізму.

У монографії Д. В. Ознобішина² зібрані і досліджені матеріали загального опитування про ратифікацію Брестського миру, що дало змогу вивчити останнє питання докладніше. Це місце в книзі відведено боротьбі В. І. Леніна з «лівими опортуністами» і троцькістами, відображена внутріпартійна боротьба на місцях. Автор вводить багато нових матеріалів, які стосуються про підтримку ленінської лінії в боротьбі за мир на Заході.

Проте деякі питання висвітлені недостатньо. Так, говорячи про становище Німеччини в період Бреста, автор міг би показати її економічні труднощі, становище армії і нарешті назріла гостра революційна криза, яка привела до революції в листопаді 1918 р. У монографії є деякі неточності, зокрема на с. 58 говориться, що 15 грудня 1918 р. (старого стилю) В. І. Ленін прийняв голову німецької делегації Мірбаха, а Мірбах був убитий ще 6 липня 1918 року.

Грунтовне і всебічне висвітлення ленінської стратегії і тактики в період боротьби за Брестський мир і перепочинку подано в монографії Г. Л. Нікольникова³. На відміну від його попередньої роботи ця праця охоплює період з часу підписання Брестського миру до його розриву. На великому документальному матеріалі, частина якого наводиться вперше, автор детально висвітлює послідовну боротьбу більшовицької партії В. І. Леніна за зміцнення мирного перепочинку, розкриває значення Брестського договору у зміцненні Радянської республіки. З'ясовано значення уроків ленінської стратегії і тактики в період Бреста для наступної діяльності Комуністичної партії і Радянського уряду.

1. А. А. Ахтамзян. От Бреста до Кіля. Провал антисоветской политики германского империализма в 1918 г. М., 1963.

2. Д. В. Ознобишин. От Бреста до Юрьева. Из истории внешней политики Советской власти 1917—1920 гг. М., 1966.

3. Г. Л. Никольников. Выдающаяся победа ленинской стратегии и тактики (Брестский мир: от заключения до разрыва). М., 1968.

Значне місце в книзі займає висвітлення міжнародного новища, що склалось під час Брестських переговорів.

Проблема Брестського миру відбилась і в багатьох статтях, опублікованих у різних журналах і збірниках¹.

А. Фомичов у своїй статті розглядає боротьбу більшовицької партії за мир поетапно. Автор публікує цікаві матеріали, розкриває антирадянську політику США, Франції і Англії в період Брестських переговорів. У статті дається характеристика внутрішнього становища Четверного союзу, особливо таких його членів, як Німеччина і Австро-Угорщина, де під впливом Жовтневої революції починає розвиватись революційний рух. Проте, висвітлюючи боротьбу В. І. Леніна проти «лівих комуністів» і троцькістів, які штовхали країну на революційну вулицю, автор глибоко не показує ставлення місцевих партійних організацій до укладення Брестського миру. Твердження автора про те, що VII з'їзд партії ратифікував мирний договір (стор. 73) невірне, бо цей договір був ратифікований 15 березня 1918 року на IV Надзвичайному Всеросійському з'їзді.

Гострій внутріпартійній боротьбі у питанні про мирний договір, так і на місцях присвячено ряд статей останніх років. Особливо інтересні роботи Р. І. Маркової, Б. Ф. Багаєва, З. Н. Берліної та Н. Т. Горбунової.

У статті Р. І. Маркової на великому документальному матеріалі розкривається діяльність і боротьба В. І. Леніна з різними течіями у партії за укладення Брестського миру. На конкретних прикладах автор послідовно висвітлює партійну позицію «лівих комуністів» та їх ставлення до найважливіших політичних проблем. Автор показує, як в запеклій внутріпартійній боротьбі поступово починає перемагати ленінська лінія навіть у тих партійних організаціях, які знаходились

¹ А. Фомичев. Борьба Коммунистической партии за демократический мир и выход из империалистической войны в первые месяцы пролетарской революции (ноябрь 1917 — март 1918 гг.) — Ученые записки Псковского государственного пединститута им. С. М. Кирова, вып. VI, 1958; И. И. Мухоморов. Начало борьбы Советской власти за всеобщий мир (1917 — 1918 гг.) — Ученые записки Московского городского пединститута, т. 59. Краткая история СССР, вып. IV, 1958; А. С. Дремов. В. И. Ленин во главе партии Коммунистической партии и Советского правительства за мир (сентябрь 1917 — март 1918 гг.) — Труды Первого Московского мединститута, 1961; Ф. И. Опалухин. Ленинская тактика в борьбе за Брестский мир. Известия Ленинградского электротехнического института, вып. 54, 1963.

² А. В. Андреев. Борьба В. И. Ленина против «левых коммунистов» по вопросу о мире на VII съезде РКП(б). — Ученые записки Московского государственного института, вып. III, 1958; Р. И. Маркова. Борьба В. И. Ленина с троцкистами и «левыми коммунистами» в период Бреста. — Краткая история КПСС, 1959, № 5; Б. Ф. Багаев. Борьба с «левыми коммунистами» в местных партийных организациях накануне VII съезда партии. Исторические науки, 1961, № 1; З. Н. Берлина. Н. Т. Горбунова. Советский мир и местные партийные организации — «Вопросы истории», 1963, № 9 та ін.

ном «лівих комуністів». У статті яскраво подані основні етапи боротьби за Брестський мир аж до його ратифікації. У статті Б. Ф. Багаєва¹ робиться спроба простежити історію боротьби з антипартійними елементами в основних ройонах партії напередодні VII з'їзду партії. Докладно зупиняючись на з'явленні в Московській і Петроградській партійних організаціях, автор показує, як «ліві комуністи» намагались перетворити партійні організації у свій фракційний центр, розколоти партію. Робиться тут і про становище в Смоленській, Мінській, Уральській і деяких інших партійних організаціях. На конкретних прикладах автор показує, що непохитна логіка і сила переконань В. І. Леніна примусила багатьох делегатів VII з'їзду партії змінити свою попередню думку і проголосувати за мир.

Б. Ф. Багаєв дійшов правильного висновку, що хоч повністю зрозуміти з хворобою «революційної фрази» за цей короткий з'їздивський час не вдалося, партія прийшла до VII з'їзду партії зовною навколо Центрального Комітету.

З'явлення місцевих партійних організацій до Брестського з'їзду напередодні VII з'їзду і після нього відображено в статті Берліної та Н. Т. Горбунової². Автори використали матеріал 159 партійних організацій. У статті робиться висновок, що VII з'їздом партії завершується період гострої боротьби В. І. Леніна і всієї партії за мир, тому що переважна більшість партійних організацій і комуністів виступили за ленінську політику миру.

Протягом 50-60 років опубліковано багато статей, присвячених зовнішній політиці Радянської держави на першому етапі становлення³. У статтях висвітлюються становлення радянської дипломатії, ставлення правлячих кіл і імперіалістичних держав до Радянського уряду про мир, вплив заходів Радянського уряду на міжнародний пролетаріат.

Зважаючи на те, що в радянській історіографії вже давно встановилася в основному вірна наукова концепція Брестського миру, все ж у висвітленні окремих подій періоду Бреста спостерігаються певні неточності. Про деякі з них йдеться у статті

1. Ф. Багаєв. Борьба с «левыми коммунистами» в местных партийных организациях накануне VII съезда партии. — «Исторические науки», 1963, № 1.

2. Н. Берлина, Н. Т. Горбунова. Брестский мир и местные партийные организации. — «Вопросы истории КПСС», 1963, № 9.

3. А. Кузнецов. К вопросу о внешней политике Советской республики 1917—1918 гг. Сборник научных трудов Ивановского государственного исторического института, вып. 14, 1957; А. В. Березкин. Брестский мир и позиция США. — «Вопросы истории», 1965, № 7; А. А. Ахтамзян. Первые этапы Советской внешней политики (1917—1967 гг.) «Вопросы истории», 1967, № 10; А. О. Чубарьян. В. И. Ленин и некоторые вопросы внешней политики. — «Новая и новейшая история», 1967, № 5 та ін.

А. А. Ахтамзяна¹. Автор справедливо зазначає, що пред'явлення Німеччиною ультиматуму Радянській делегації історичній науці до цього часу не має єдиної точки зору.

В одних роботах говориться, що ультиматум був пред'явлений 9 лютого, у других — 10 лютого 1918 року. Це положив автор пояснює тим, що більшість дослідників не розрізняють ультиматум по суті і ультиматум по формі. А тим В. І. Ленін вказував на таку відмінність. Ще в січні писав, що Німеччина «по суті справи уже поставила ультиматум (з дня на день слід ждати, необхідно ждати і формального пред'явлення)»². На основі уважного вивчення документів автор доводить, що розрив переговорів відбувся ініціативою Троцького до пред'явлення німцями формального ультиматуму. На наш погляд, висновки автора глибоко обґрунтовані і дають вірну оцінку з цього питання.

Отже, аналізуючи сучасний стан вивчення проблеми Брестського миру в історичній науці, можна зробити висновок, що ця проблема дістала багатостороннє висвітлення.

Одним з важливих досягнень сучасної історіографії Брестського миру є подальше поглиблене вивчення дипломатичних питань, що відбивають хід мирних переговорів і боротьбу коло Брестського миру на міжнародній арені.

Питання ж внутріпартійної боротьби на місцях наперед VII з'їзду партії, боротьби В. І. Леніна за Брестський мир, дипломатичної діяльності Радянського уряду, метою якої було збереження перепочинку, підтримка Радянської держави з боку міжнародного пролетаріату в період Бреста та інші досліджені поверхово.

Звідси висновок — проблема Бреста залишається складною і окремі питання її ще потребують належного висвітлення.

Вивчення питань історії Брестського миру має актуальне значення і на сучасному етапі. Багатогранний досвід ленінської політики цього періоду використовується Комуністичною партією і Радянським урядом у боротьбі за мирне співіснування держав з різним соціальним устроєм, за зміцнення справи

БОРОТЬБА З ВНУТРІШНЬОЮ ЗБРОЙНОЮ КОНТРРЕВОЛЮЦІЄЮ НА УКРАЇНІ В 1921—1923 РОКІХ У РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ 20-х РОКІВ

О. О. Кучер

Ліквідація внутрішньої збройної контрреволюції на Україні — основну масу якої становив куркульський бандитизм, був

¹ А. А. Ахтамзян. «О Брест-Литовских переговорах 1918 г. — сы истории», 1966, № 11.

² В. І. Ленін. Твори, т. 26, стор. 397.